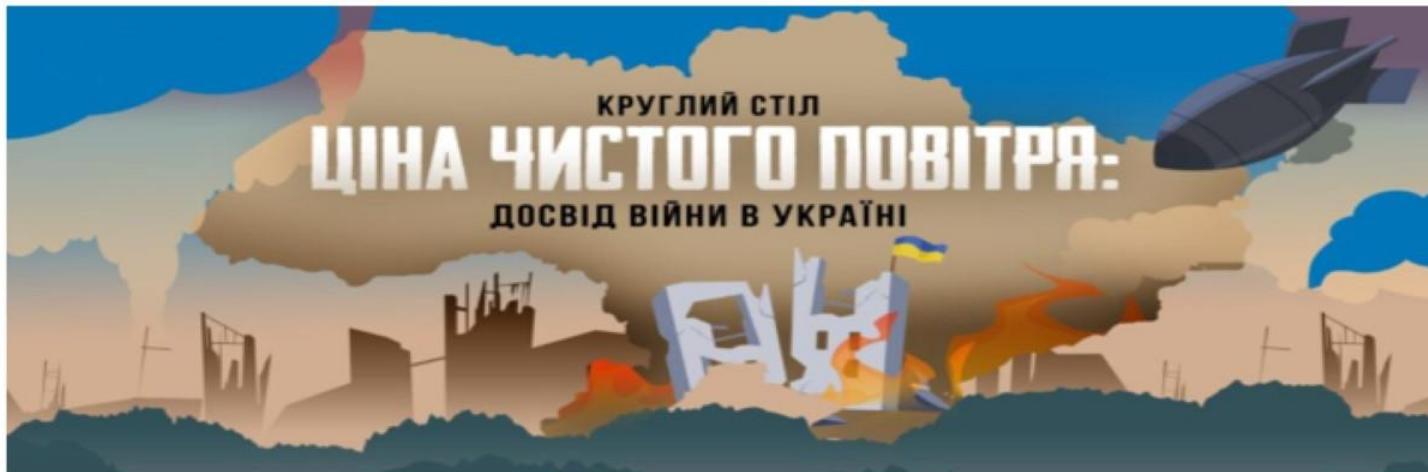

МОНІТОРИНГ ЗАБРУДНЕННЯ ПОВІТРЯ В ОКОЛІ ОБ'ЄКТІВ ЕНЕРГЕТИКИ НА БАЗІ LOW-COST СЕНСОРІВ

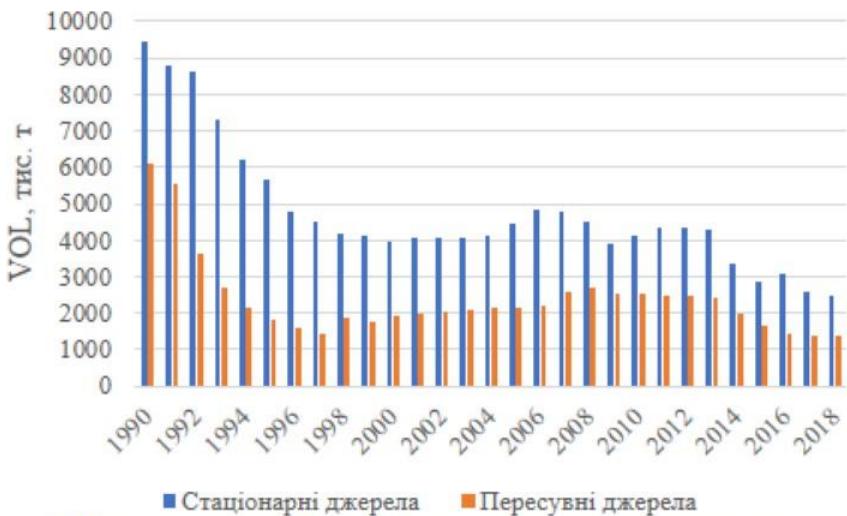

Доповідач – Запорожець Артур Олександрович, к.т.н., ст. дослідник, старший науковий співробітник відділу моніторингу та діагностики об'єктів енергетики Інституту загальної енергетики НАН України, радник EcoCity

Забруднення атмосфери стало складовою частиною сучасного життя. Основним **джерелом забруднення атмосфери** на теперішній час можна вважати **процеси горіння**, що пов'язані з діяльністю енергоємних підприємств. Домішки, що містяться в паливі, відхилення від стехіометричного складу суміші «паливо - повітря» при горінні, а також занадто висока або занадто низька температура горіння призводять до збільшення утворення таких побічних продуктів, як монооксид вуглецю, оксиди сірки і азоту, сажі і незгорілі вуглеводні. Всі ці речовини вносять вклад в забруднення атмосфери. **Енергетичні підприємства**, споживаючи близько третини видобутого палива, є істотним джерелом забруднення атмосфери.

Підвищення рівня інформативності про забруднення навколошнього повітря дозволить **попередити позаштатні ситуації на підприємствах, знизити рівень екологічного навантаження урбанізованих територій, виявити джерела надлишкового забруднення повітря, та в цілому покращити рівень життя населення.**

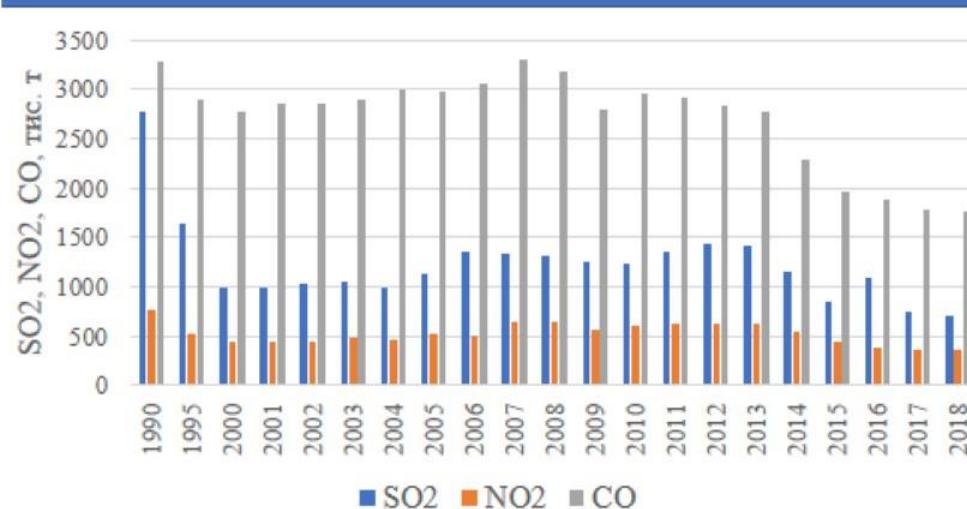

Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в період 1990-2018 рр.

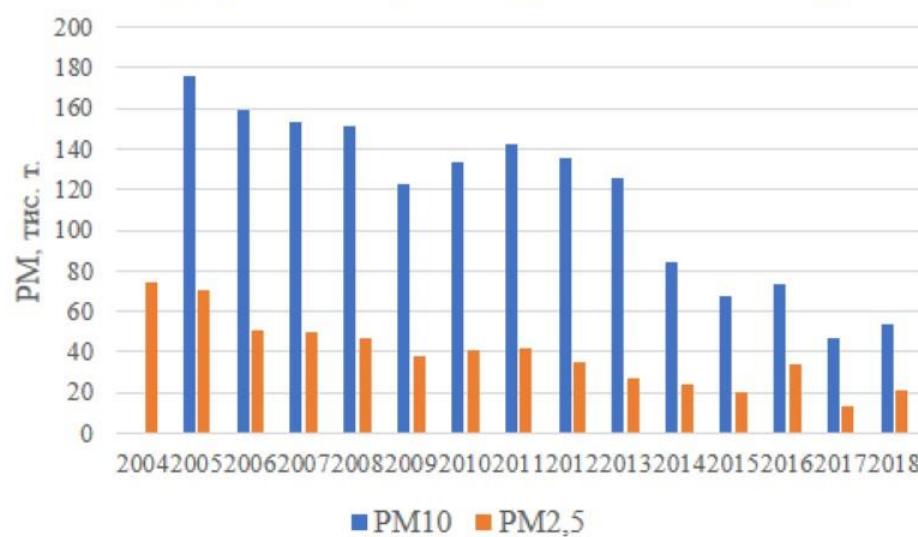

Обсяги викидів діоксиду вуглецю в атмосферне повітря в період 2004-2018 рр.

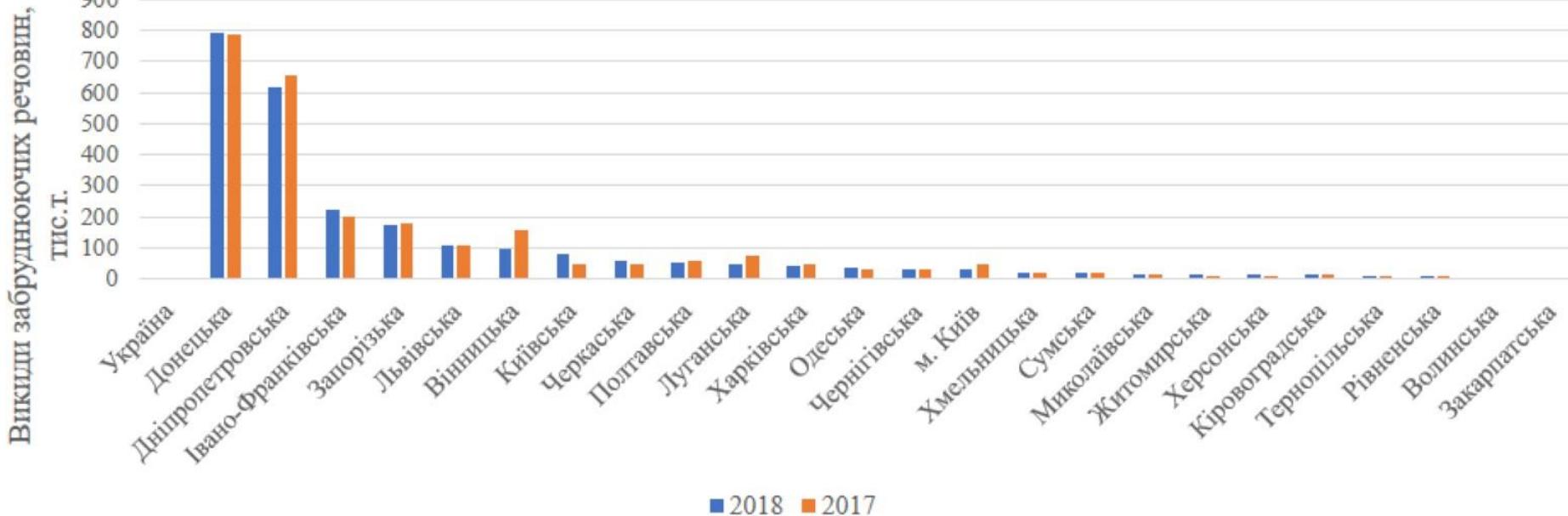
Отримані дані свідчать, що рівень забруднення повітря від стаціонарних джерел в Україні залишається значним, незважаючи на спад промислового виробництва.

Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в період 1990-2018 рр.

Викиди твердих частинок PM10 та PM2.5 протягом 2004-2018 рр.

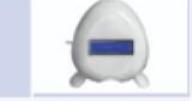

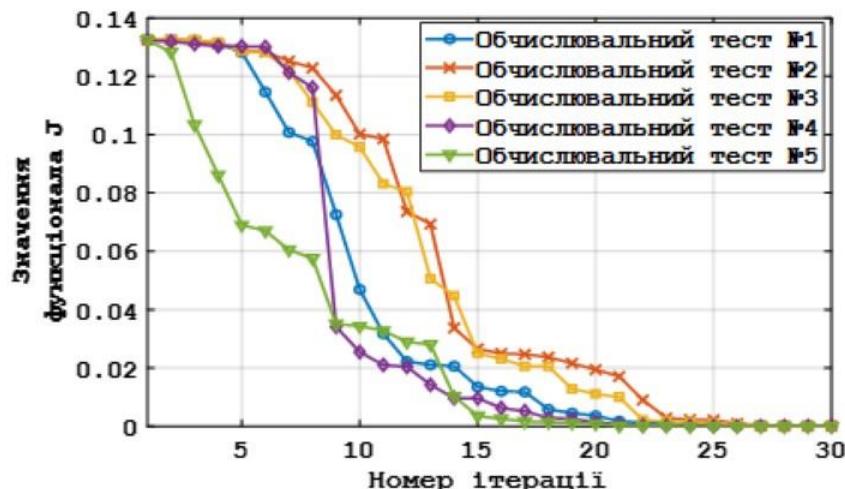
Викиди забруднюючих речовин від стаціонарних джерел по регіонам у 2017-2018 рр.

Динаміка викидів забруднюючих речовин в повітря в містах України, тис. т

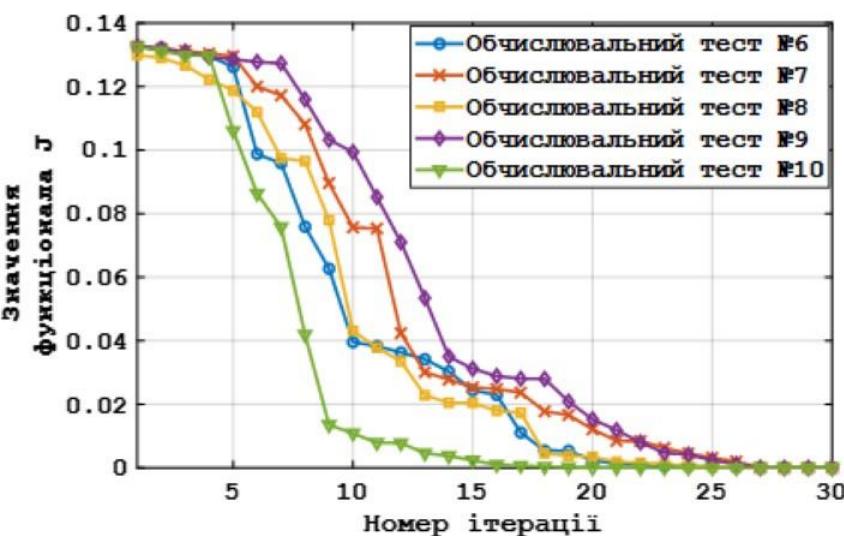
Населений пункт	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*	% від загалу в 2018р.
Маріуполь	364,3	382,4	330,4	333,8	289,4	249,6	257,3	288,2	316,6	12,60
Кривий Ріг	395,0	358,6	354,6	351,8	327,4	327,0	342,9	323,9	267,4	10,7
Бурштин	146,8	198,7	174,7	182,7	199,8	198,0	168,5	160,1	182,9	7,3
Курахове	123,9	166,2	148,4	166,0	125,0	112,7	126,4	154,7	139,2	5,5
Кам'янське	108,5	124,7	116,4	115,5	105,0	101,0	90,5	57,8	103,3	4,1

*крайній період, за який доступна статистична інформація

	Назва	Контролюючі забруднювачі	Метео-параметри	Бездротовий зв'язок	Мобільність	Інтервал вим.	Ціна, тис. \$	Фото
Вітчизняні	604EX20-С	CO, NO, NO ₂ , SO ₂ , NH ₃ , H ₂ S, O ₃ , Cl ₂	-	+	-	20 хв	~10	
	604EX20-П	CO, NO, NO ₂ , SO ₂ , NH ₃ , H ₂ S, O ₃ , Cl ₂	-	-	+	20 хв	~7	
	ACEMA	CO, C _x H _y , NO, NO ₂ , SO ₂ , O ₃	-	+	-	20 хв	дог.	
	ПЕЛКЗА	CO, C _x H _y , NO, NO ₂ , SO ₂ , O ₃	-	+	+	20 хв	дог.	
	ПОСТ-2	NO, NO ₂ , C _x H _y , CO, O ₃ , NH ₃ , H ₂ S, пил	+	+	-	1 хв	дог.	
Закордонні	Perkin Elmer (ELM)	PM ₁₀ , NO, NO ₂ , O ₃ , SO ₂ , ЛОР	±	+	-	1 хв	~6	
	Air Quality Egg	PM, CO, NO ₂ , O ₃	-	-	+	1 хв	0,2	
	RTI (MicroPEM)	PM _{2.5}	-	-	+	1 хв	~2	
	UNI- TEC (SENS- IT)	CO, NO ₂ , O ₃	-	+	+	1 хв	~2,2	
	AQMesh (v. 4.0)	CO, NO, NO ₂ , O ₃	+	+	-	1 хв	~10	
	Eco-city	PM ₁ , PM _{2.5} , PM ₁₀ , NO, NO ₂ , CO, CO ₂ , SO ₂ , NH ₃ ,	+	+	+	1 хв	~від 0,05	

Збіжність результатів в межах задачі (1) при її розв'язанні алгоритмом рою частинок (PSO) (тести 1-5)

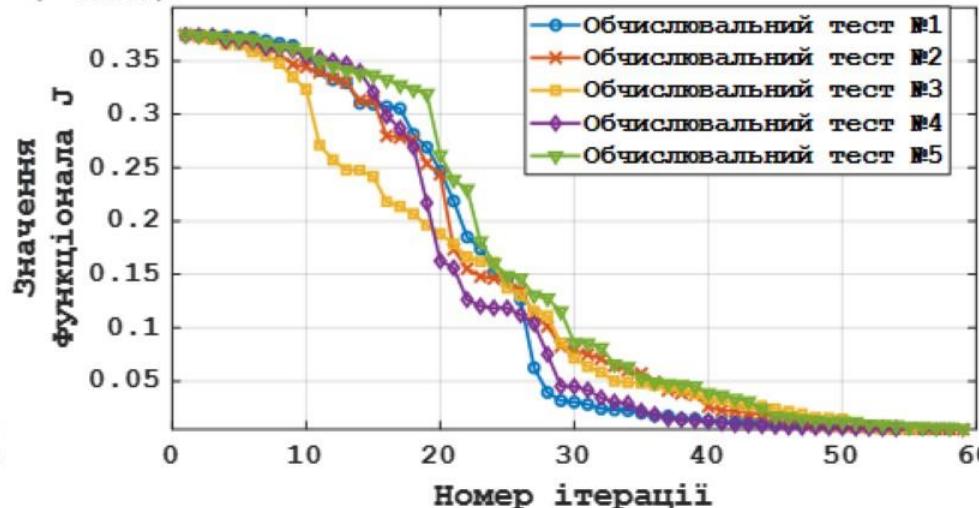
Збіжність результатів в межах задачі (1) при її розв'язанні алгоритмом рою частинок (PSO) (тести 6-10)

Перша математична модель оберненої задачі (1) (визначення висоти труби джерела забруднення та максимальної концентрації викидів):

$$J \begin{pmatrix} z_{Source}, \\ C_{Source} \end{pmatrix} = \int_{\tau_{beg}}^{\tau_{end}} \left(C_{DataSensor}(C_{Source}(x_{Source}, z_{Source}), t) - C_{DataSensor}(t) \right)^2 dt.$$

Друга математична модель оберненої задачі (2) (визначення місця розташування труби джерела забруднення та максимальної концентрації викидів на ньому)

$$J \begin{pmatrix} x_{Source}, \\ z_{Source}, \\ C_{Source} \end{pmatrix} = \int_{\tau_{beg}}^{\tau_{end}} \left(C_{DataSensor}(C_{Source}(x_{Source}, z_{Source}), t) - C_{DataSensor}(t) \right)^2 dt.$$

Збіжність результатів в межах задачі (2) при її розв'язанні алгоритмом рою частинок (PSO)

МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ ТОЧНОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ КНП

Парціальна густина кисню

$$\begin{cases} PV = \text{const} \\ V / T = \text{const} \\ P / T = \text{const} \rightarrow E_{O_2} = M_{O_2} \cdot \frac{P - e}{R \cdot T} \\ PV = \nu RT \end{cases}$$

Guide to Meteorological Instruments and Methods of Observation :

$$e = \phi \cdot p_{\text{нac}},$$

$$p_{\text{нac}}(P, T') = f(P) \cdot r(T');$$

$$f(P) = 1,0016 + 3,15 \cdot 10^{-6} P - 0,074 \cdot P^{-1};$$

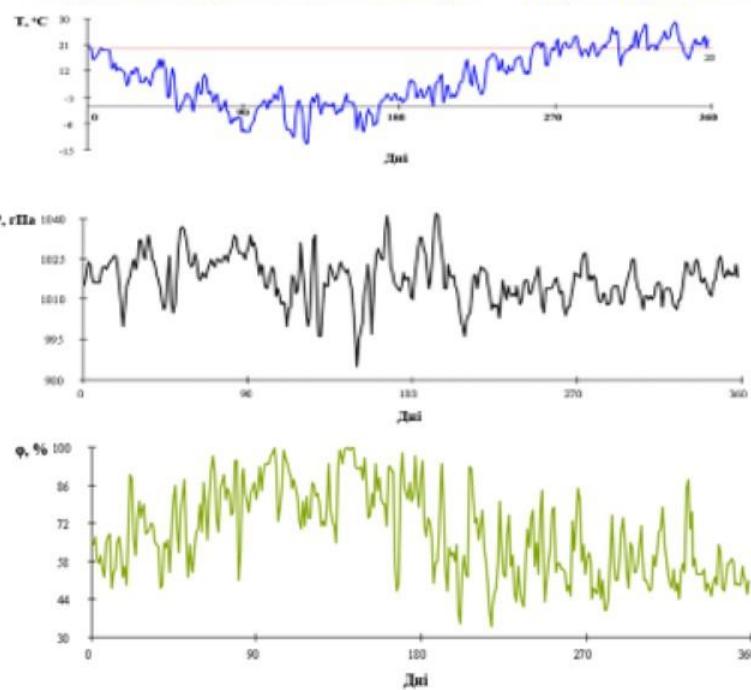
$$r(T') = 6,112 \cdot e^{\frac{17,62T'}{243,12+T'}},$$

$$[\text{O}_2] = \frac{6,236 \cdot E_{O_2} \cdot T}{P' \cdot M_{O_2}} \pm \Delta[\text{O}_2]$$

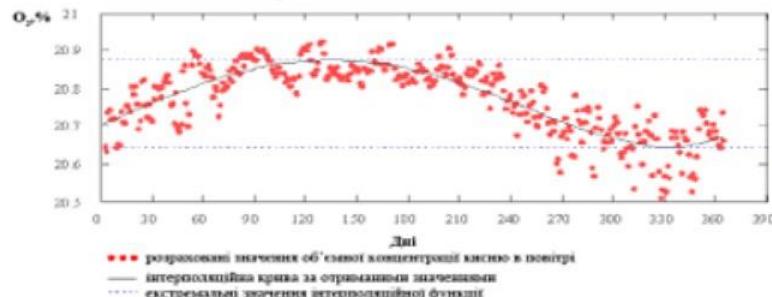
→

Об'ємна концентрація кисню в повітрі

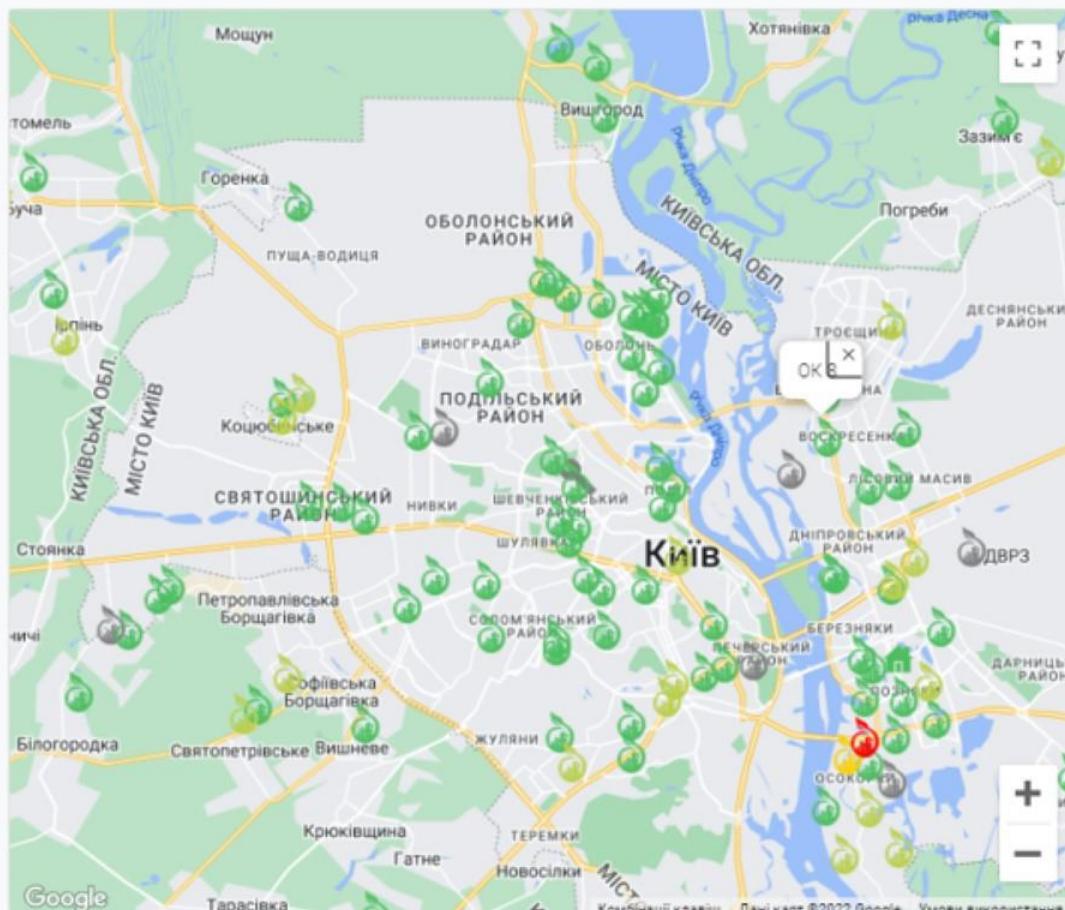
Сезонна зміна основних метеорологічних параметрів в м. Києві станом на період вересень 2014р. – серпень 2015р.

Розрахункова зміна концентрації кисню в повітрі на території м. Києва в період з вересня 2014р. по серпень 2015р.

Карта станцій

Машини часу поточні показники станцій

Встанови карту забруднення повітря на смартфон. Відстежуй повітря у своєму регіоні.

Відстежувати

OK 8

Станні зовнішнього встановлення

Актуальність на: 26/09 19:00:39

Пил 2.5 мкм PM2.5	10.59 мкг/м ³
Пил 10 мкм PM10	16.46 мкг/м ³
Температура Temperature	16.31 °C
Вологість Humidity	62.52 %
Атмосферний тиск Pressure	747.16 мм.рт.ст.

AQI Індекс якості повітря 44 балів

Погода Київ
14.46°C 83% 747мм.рт.ст.

Дані надано:
Осокорки Клуб

Основорки.клюб

Парціальна густина кисню: 272г./м³

Поділитися результатом в соцмережах:

Система контролю проводить вимірювання та накопичує деяке поле даних K . Із даного поля K можна виділити певний об'єм даних, що характеризується прямокутною матрицею A розмірністю $m \times n$:

$$A = \begin{vmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ a_{m1} & a_{m2} & \dots & a_{mn} \end{vmatrix}.$$

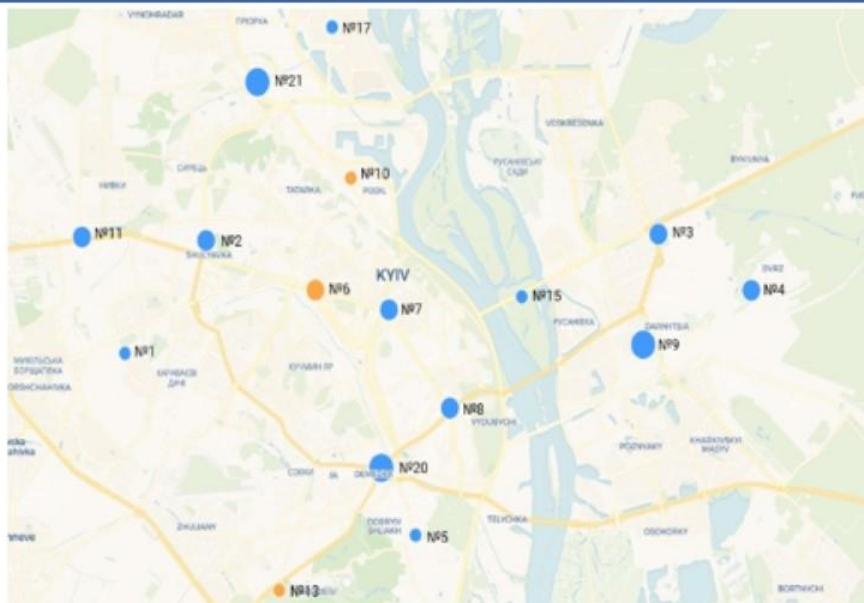
Нехай m величин $y_1, y_2, \dots, y_m$ виражаються лінійно та однорідно через n інших величин $x_1, x_2, \dots, x_n$:

$$\begin{cases} y_1 = a_{11}x_1 + a_{12}x_2 + \dots + a_{1n}x_n, \\ y_2 = a_{21}x_1 + a_{22}x_2 + \dots + a_{2n}x_n, \\ \dots \\ y_m = a_{m1}x_1 + a_{m2}x_2 + \dots + a_{mn}x_n, \end{cases}$$

Ця система рівнянь може бути скорочена до наступного виразу:

$$y_i = \sum_{k=1}^n a_{ik}x_k, i = 1, 2, \dots, m.$$

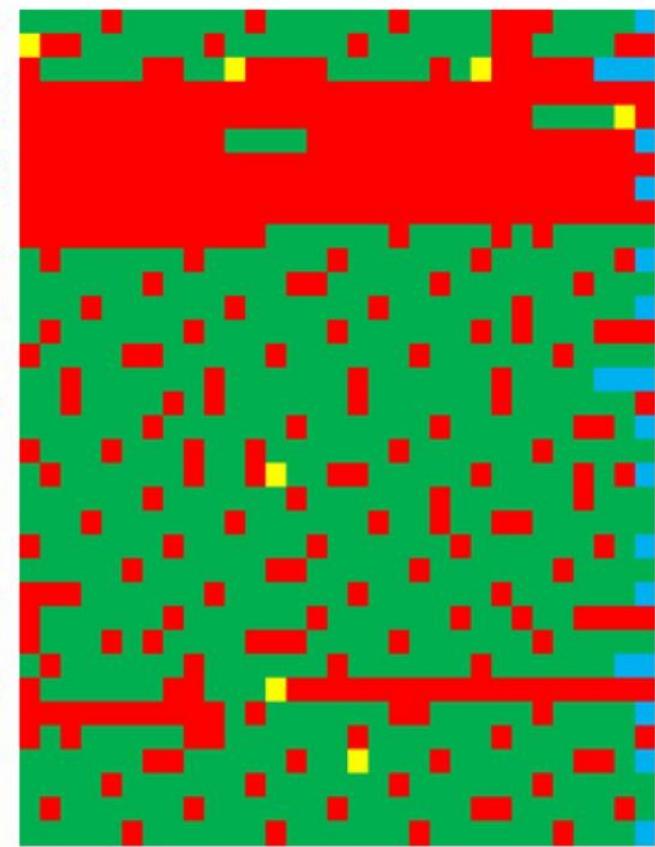
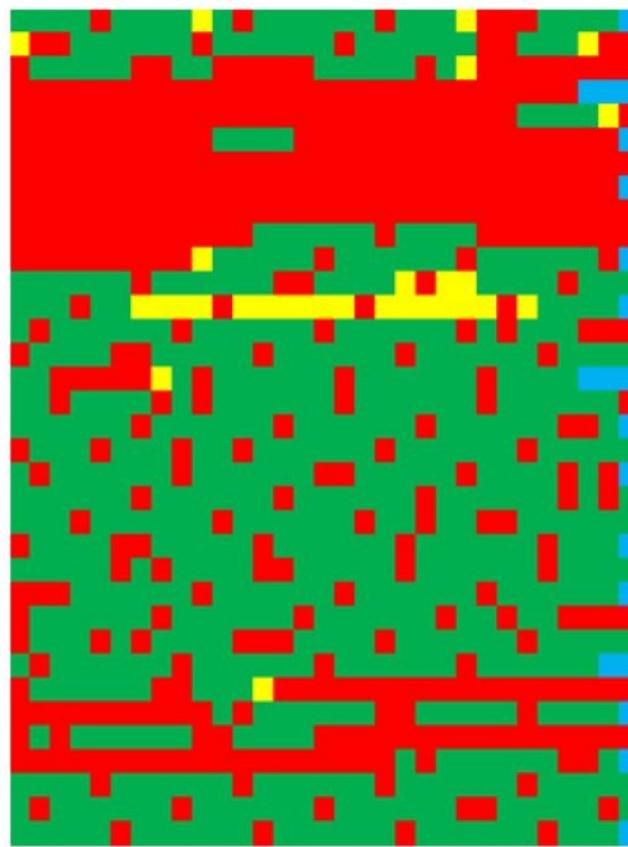
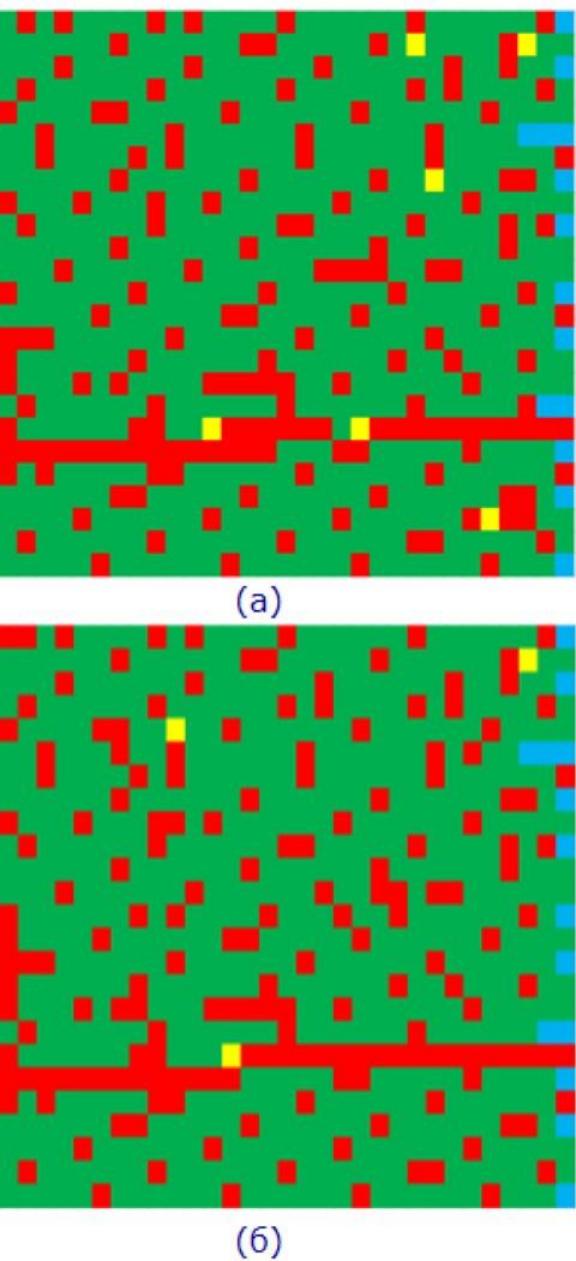
Елементи лінійного перетворення величин $x_1, x_2, \dots, x_n$ до величин $y_1, y_2, \dots, y_m$ однозначно визначають матрицю A та навпаки. Таким чином, елементи матриці A можуть формувати однозначну властивість (характеристику) заданого об'єкта (наприклад, рівень інформативності окремої вимірювальної станції чи системи моніторингу в цілому). Це дає змогу аналізувати об'єкти однакової розмірності та порівнювати їх властивості між собою. Також за допомогою такої матриці можна сформувати профіль забруднення атмосферного повітря визначеної локації.

Розташування постів спостереження системи моніторингу забруднення повітря

Параметри постів

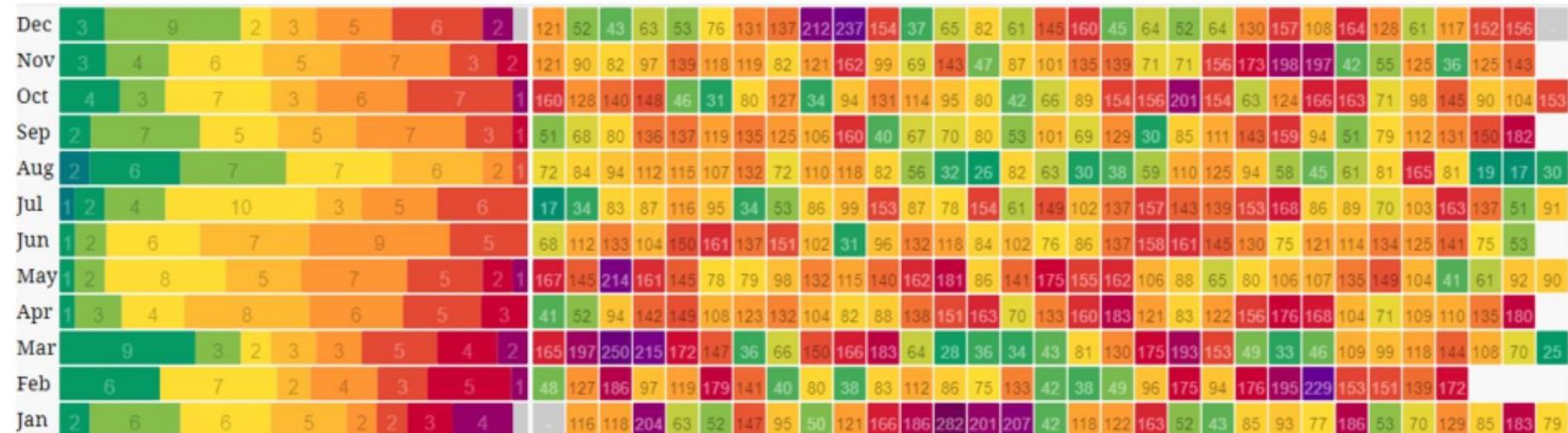
№	Параметри	Час початку спостережень
3	PM, SO ₂ , CO, NO ₂ , CH ₂ O	Серпень 2018
5	PM, SO ₂ , CO, NO ₂ , CH ₂ O	Серпень 2018
7	PM, SO ₂ , CO, NO ₂ , HF, HCl, CH ₂ O	Жовтень 2017
20	PM, SO ₂ , CO, NO ₂ , NO, HF, NH ₃ , CH ₂ O	Жовтень 2017

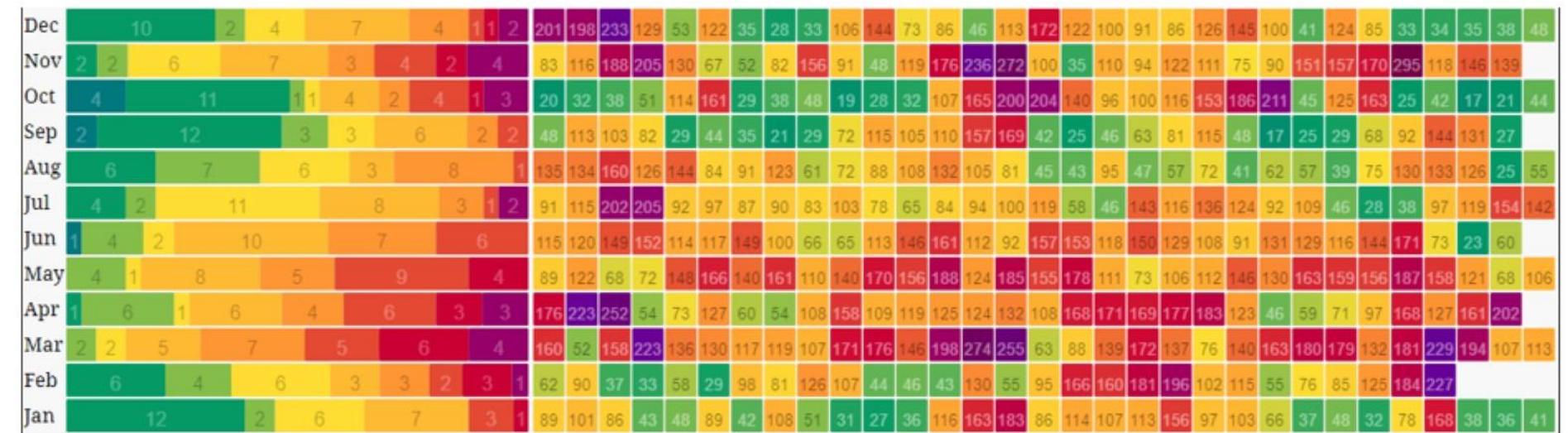
← ↑
Матриці рівня
інформативності
досліджуваних постів:
а) 3; б) 5; в) 7; г) 20

Характеристики груп даних

№	Параметр	Значення параметру	Колір
1	3	Отримано 100% запланованих даних	Зелений
2	2	Отримано даних в межах $0 < x < 100$ (%)	Жовтий
3	1	Дані не отримано	Червоний
4	0	Дати не існує	Синій

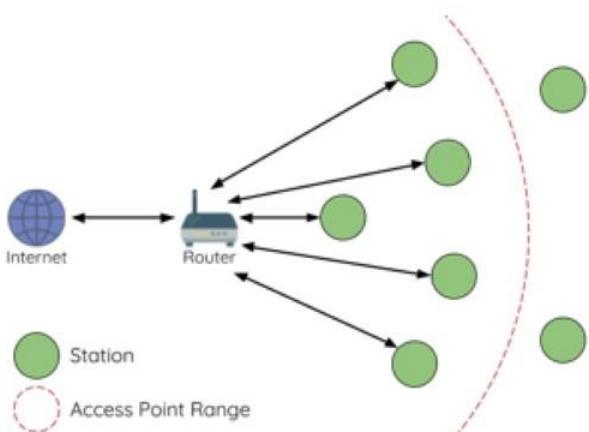

(a)

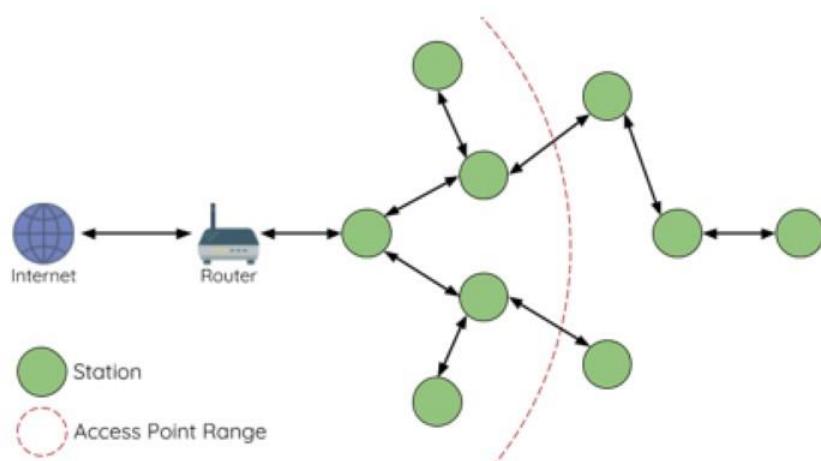

(6)

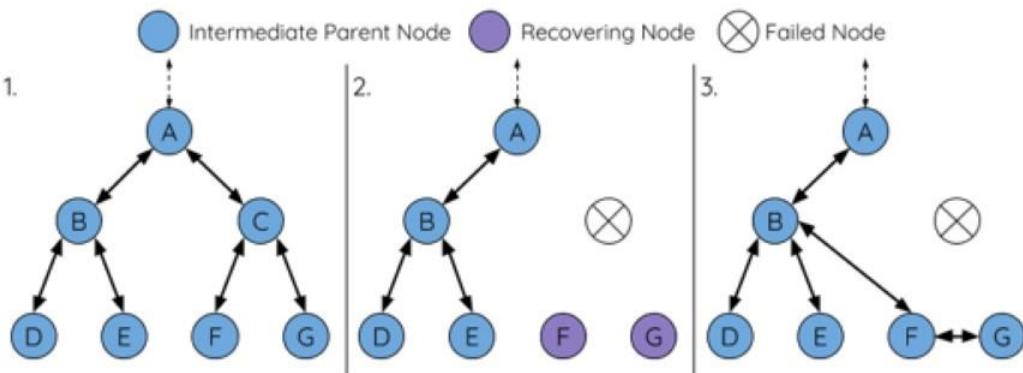
Порівняння матриць (профілів) забруднення за параметром AQI:
а) 2020; б) 2021

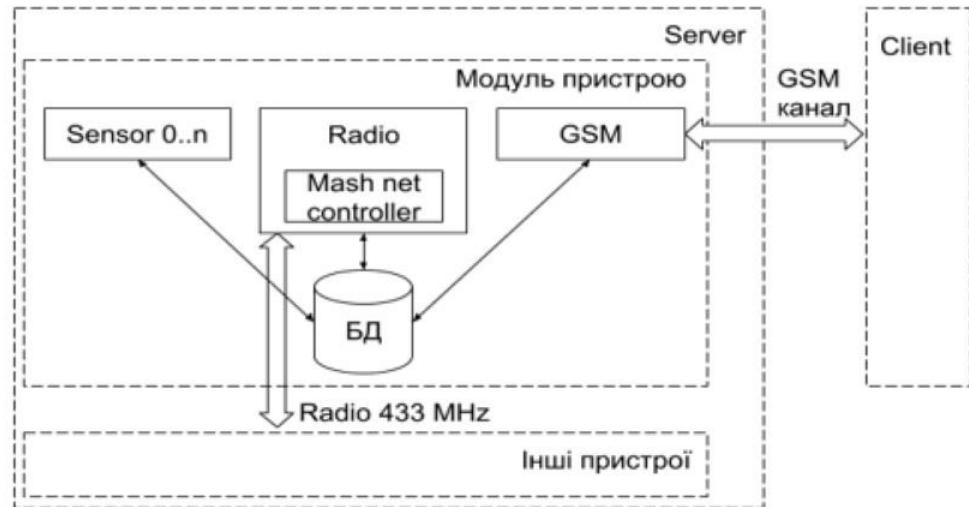
Типи архітектур мережі – WiFi (зверху) та Mesh (знизу)

Зміна напряму потоку інформації при відмові master-модулю

Функціональна схема вимірювального модулю системи як елемента Mesh-мережі

Технічні характеристики

Параметр	Значення
РМ сенсор	PMS 5003 та/або SDS011
Метео-сенсори	BME 280, DHT-22, 3x DS18b20
Підтримка інших сенсорів	• формальдегіди (CH_2O) • монооксид карбону (CO) • діоксид карбону(CO_2) • діоксид нітрогену (NO_2) • озон (O_3) та ін.

Призначення: моніторинг забруднення повітря об'єктами енергетики

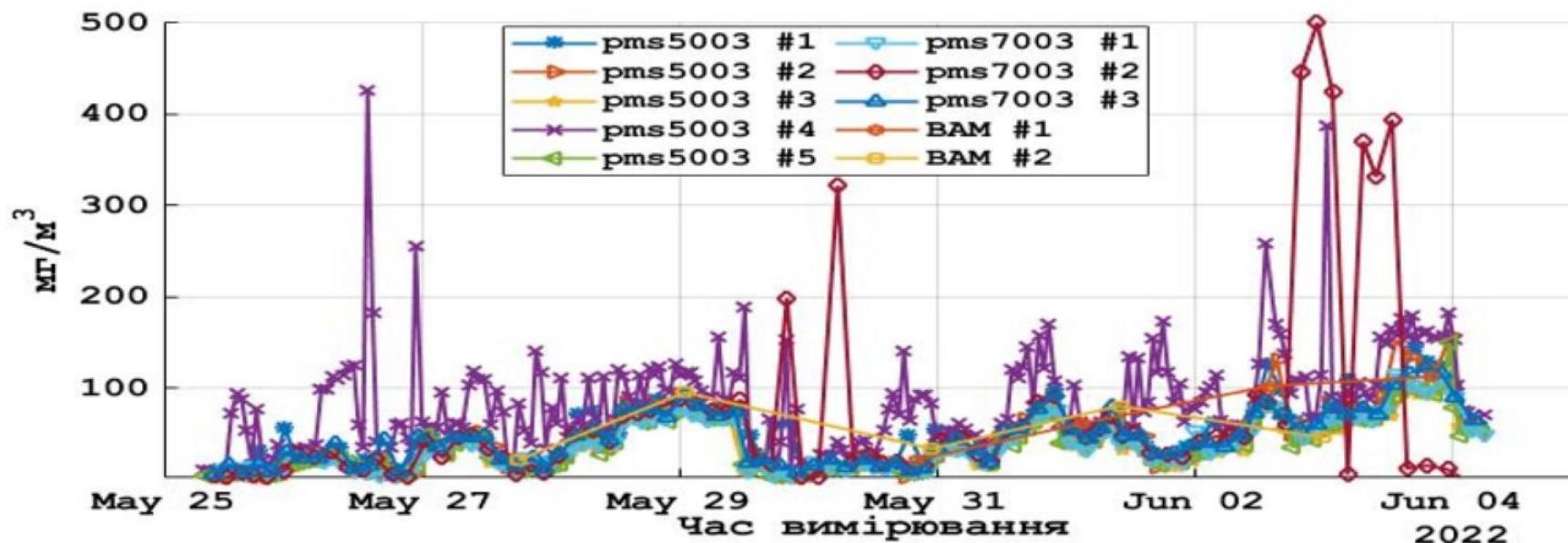
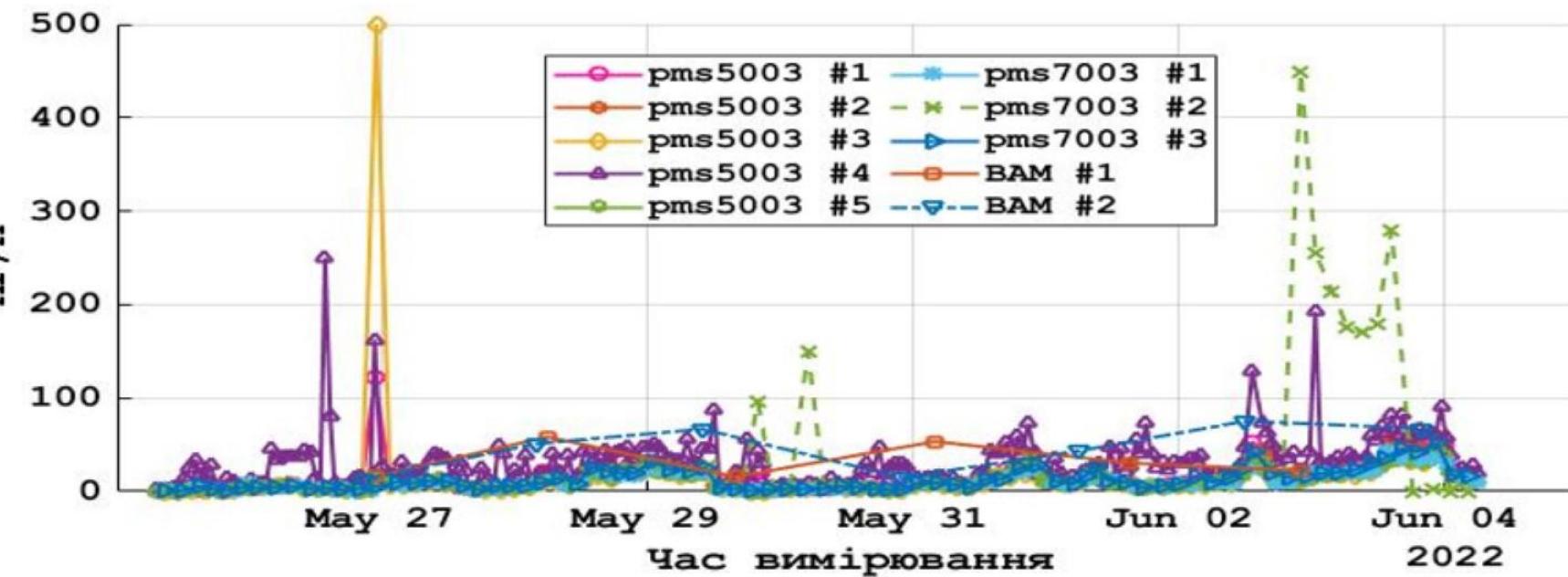
Сфера застосування: результати контролю можуть бути застосовані на підприємствах комунальної та промислової енергетики, а також в проектних організаціях при розробленні практичних рекомендацій щодо зниження викидів забруднюючих речовин в навколишній простір енергетичними установками

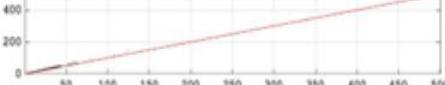
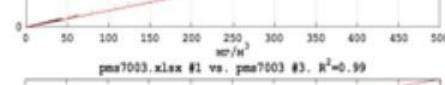
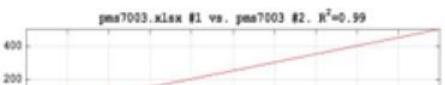
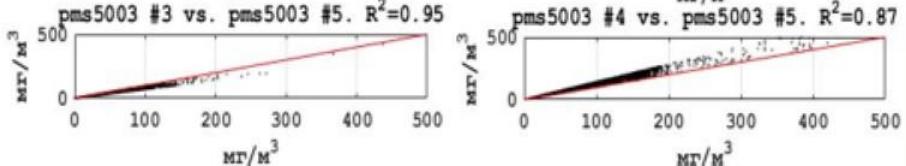
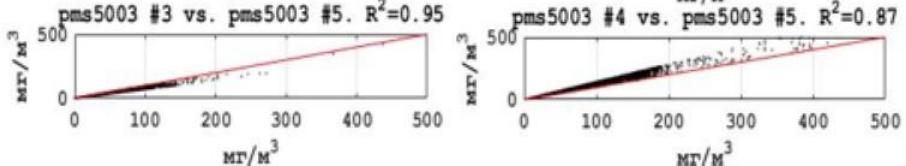
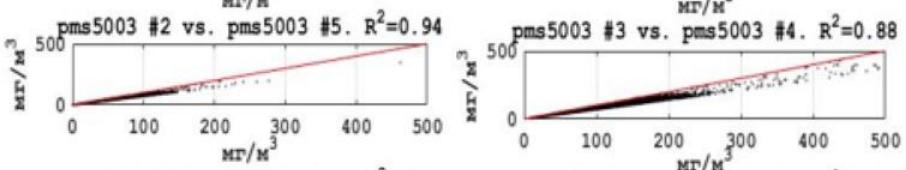
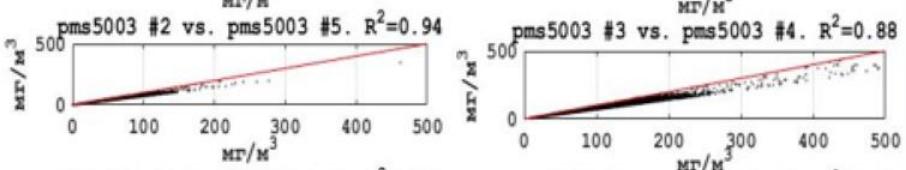
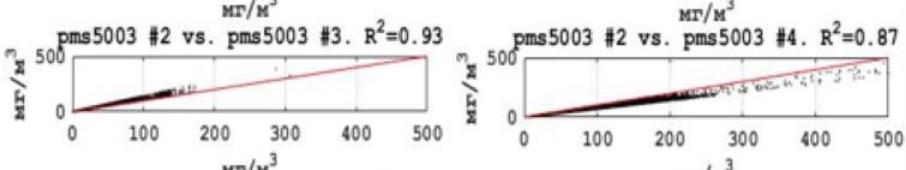
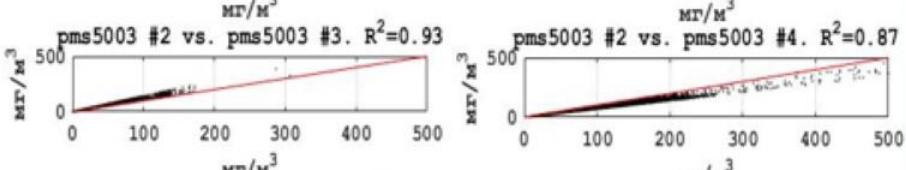
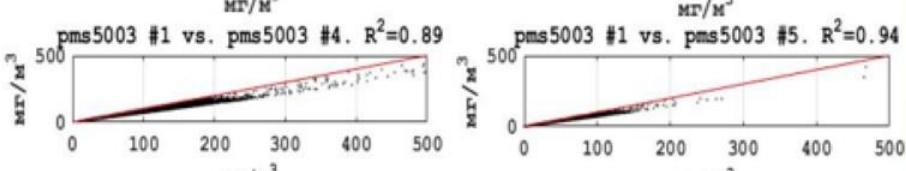
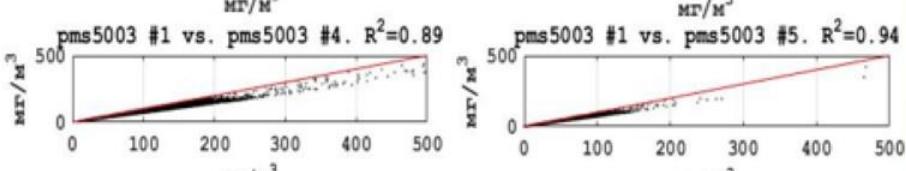
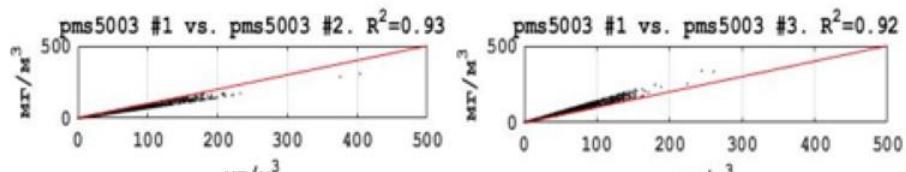
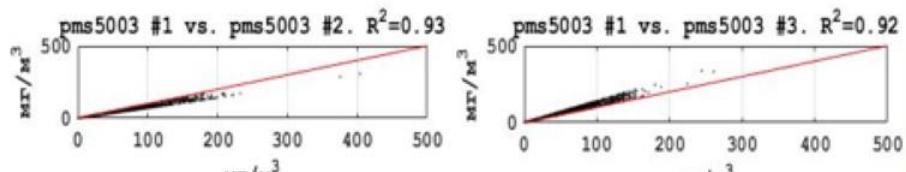
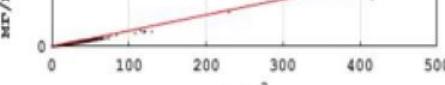
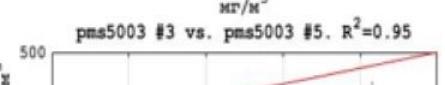
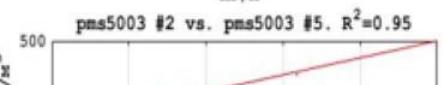
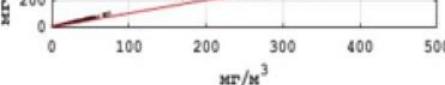
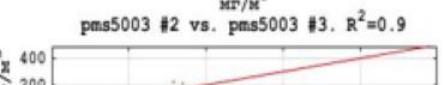
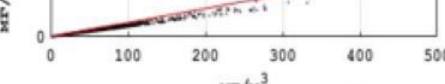
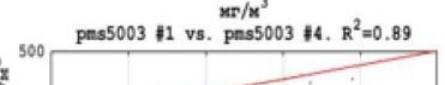
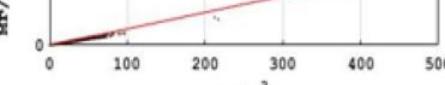
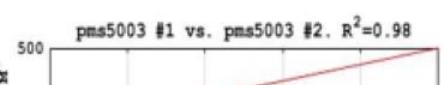
Переваги:

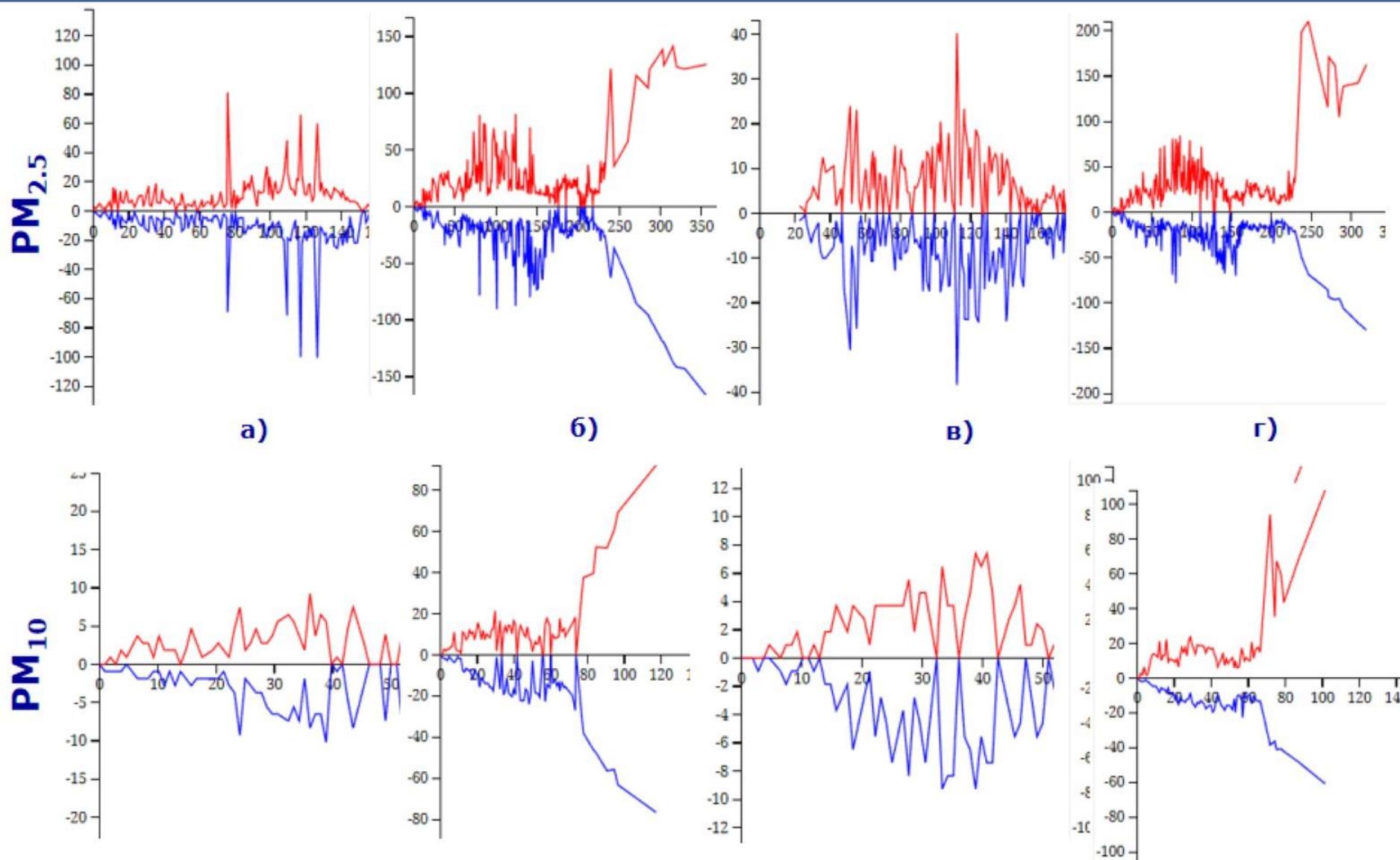
- відповідає міжнародним стандартам високого рівня

Впроваджено:

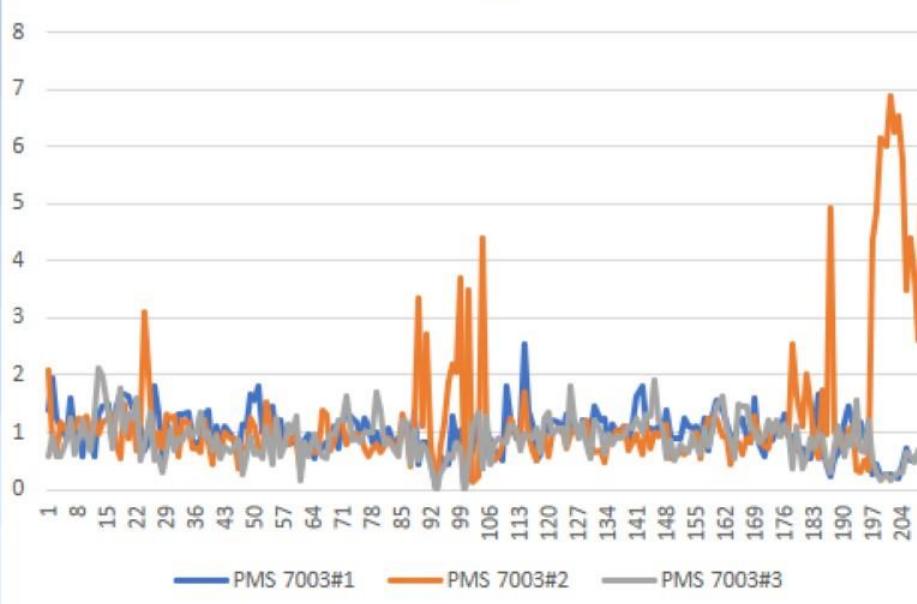
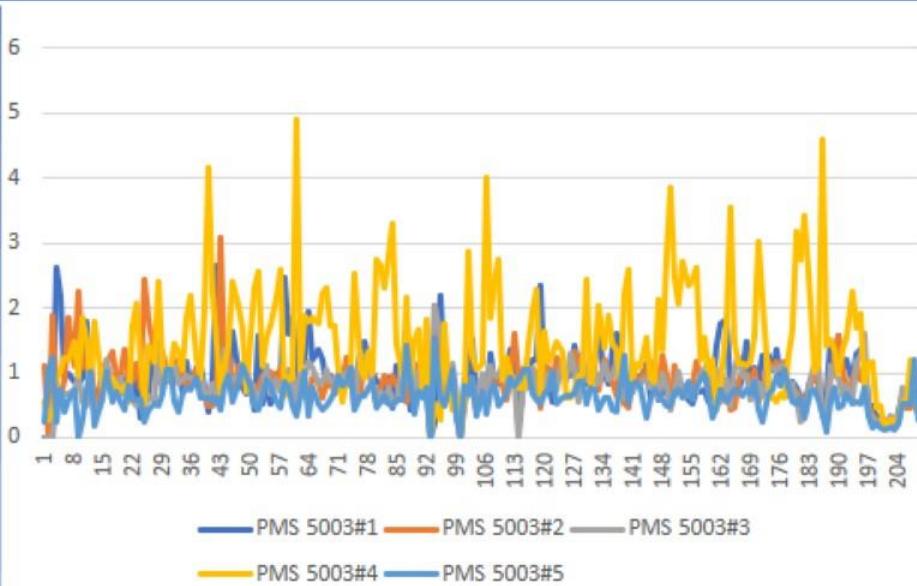
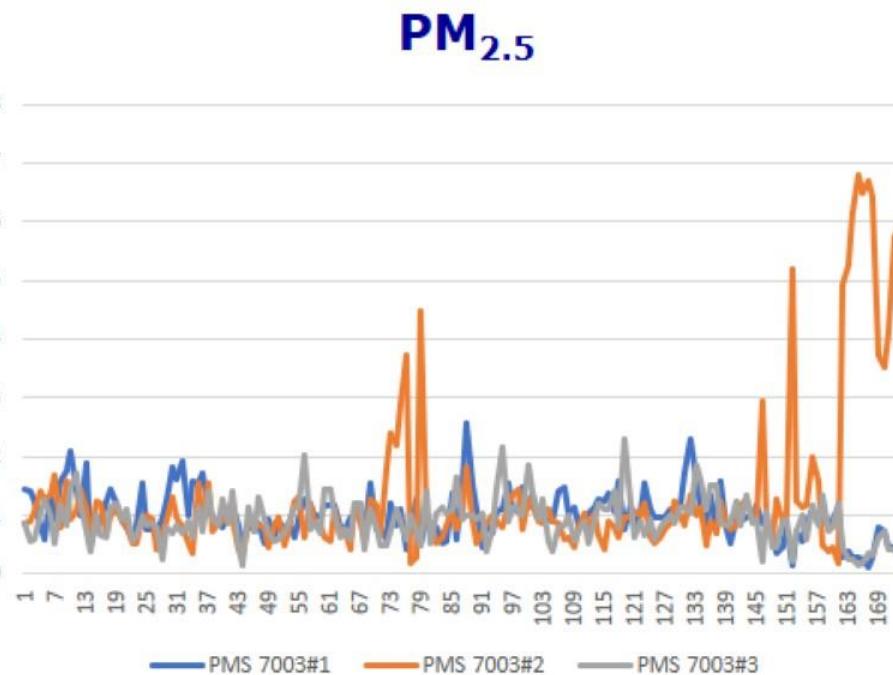
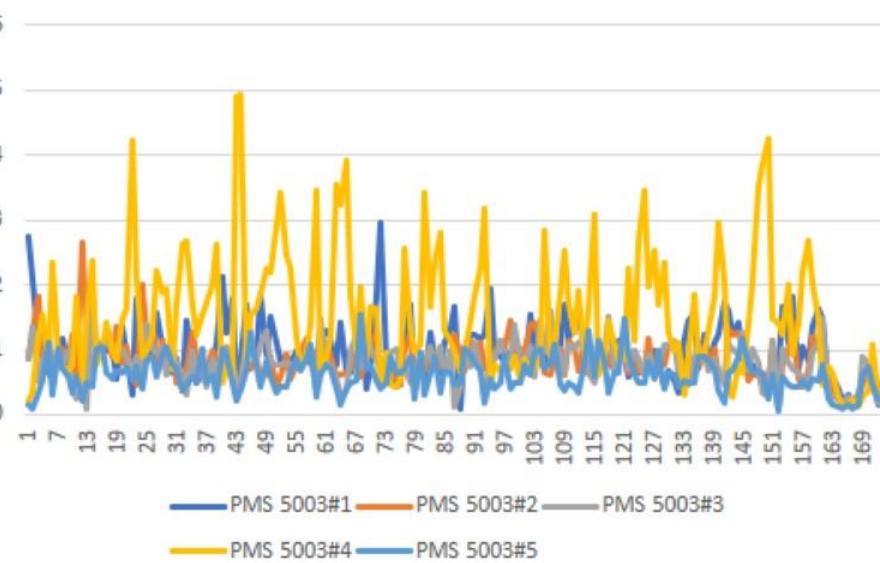
Результати роботи впроваджені в Національному авіаційному університеті (м. Київ)

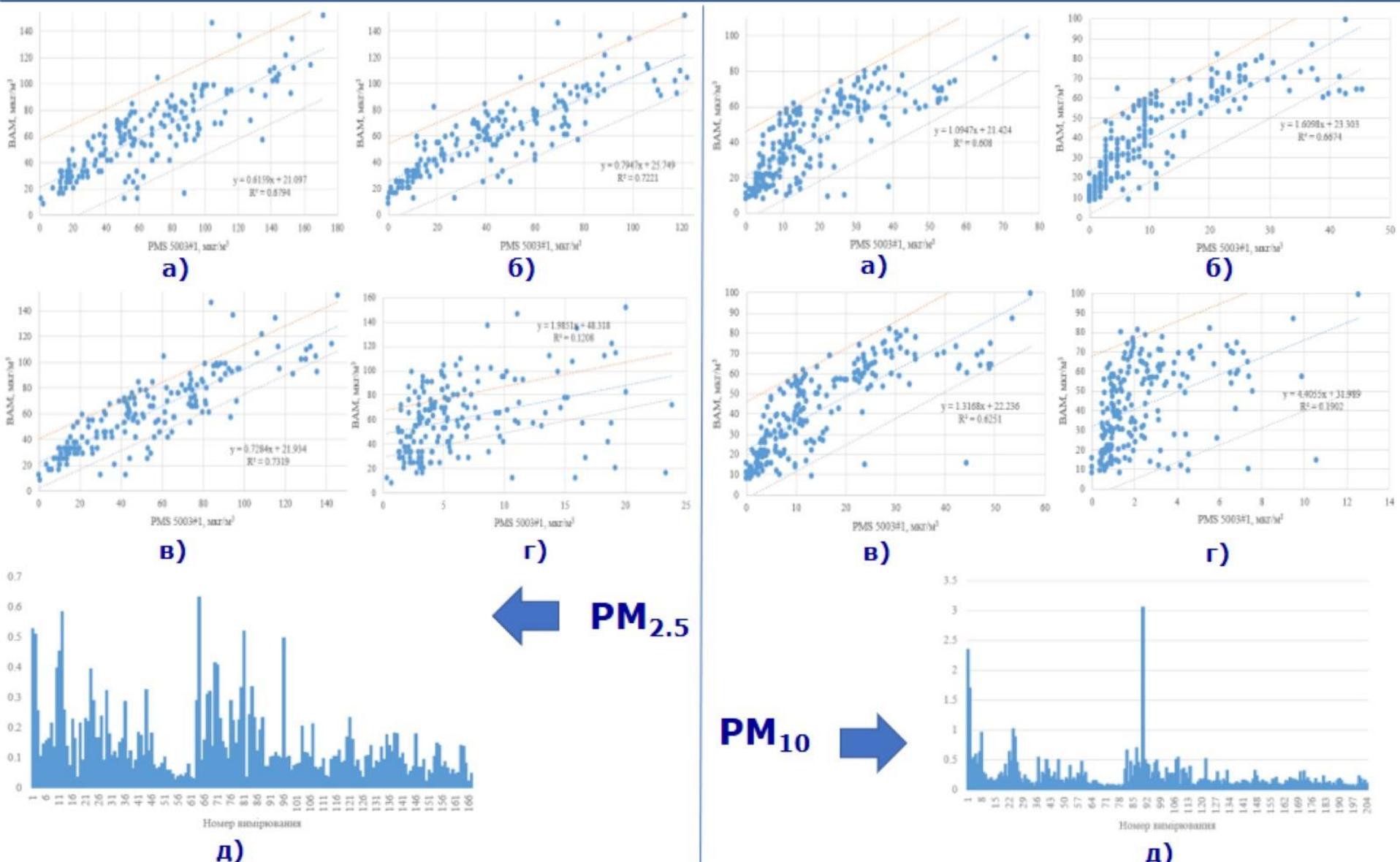
PM_{2.5}**PM₁₀**

PM_{2.5}**PMS 7003** →↓ **PMS 5003****PM₁₀**← **PMS 7003**↓ **PMS 5003**

Значення розмаху (R) для різних груп сенсорів: а) PMS 5003 (#1,2,3); б) PMS 5003 (#1,2,3,4), в) PMS 7003 (#1,2,3); г) PMS 5003 (#1,2,3,4) та PMS 7003 (#1,2,3)

Залежності деяких значень погодинних вибірок експериментальних даних сенсора PMS 5003#1 (а – максимального; б – мінімального, в – середнього, г – СКВ) від еталонних вимірювань та значення коефіцієнта варіації (д)

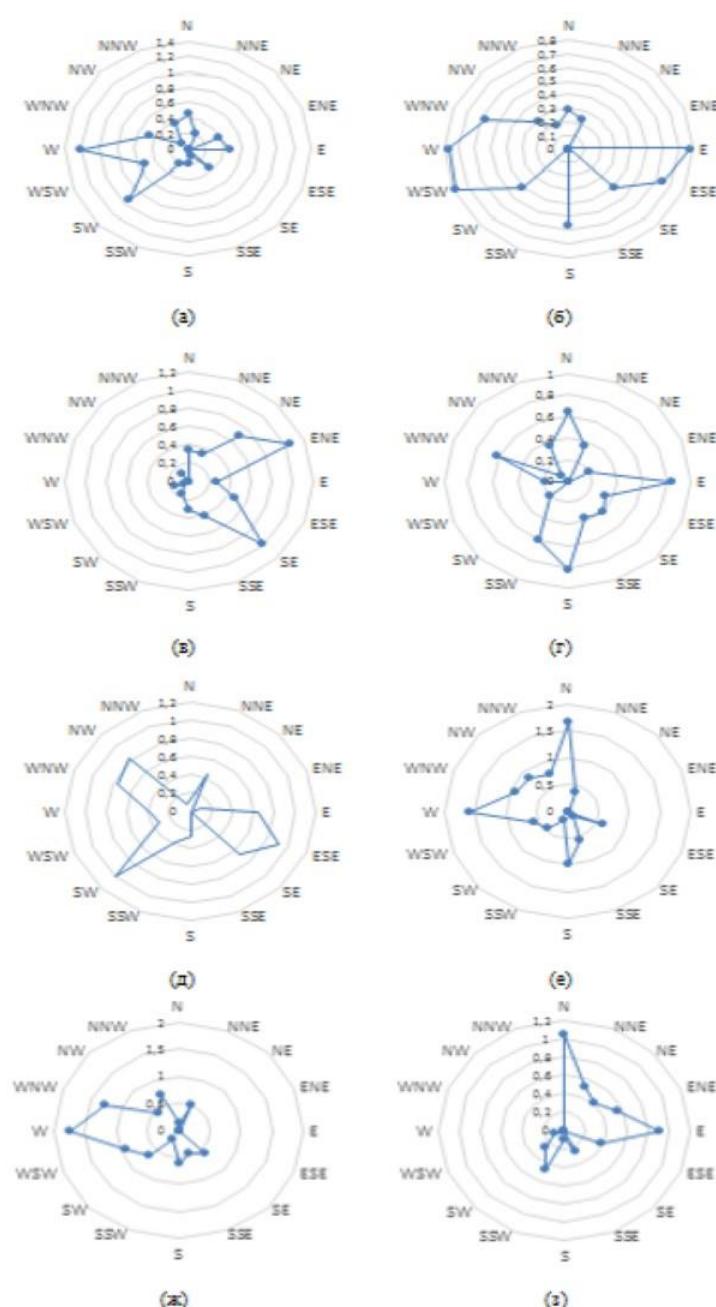

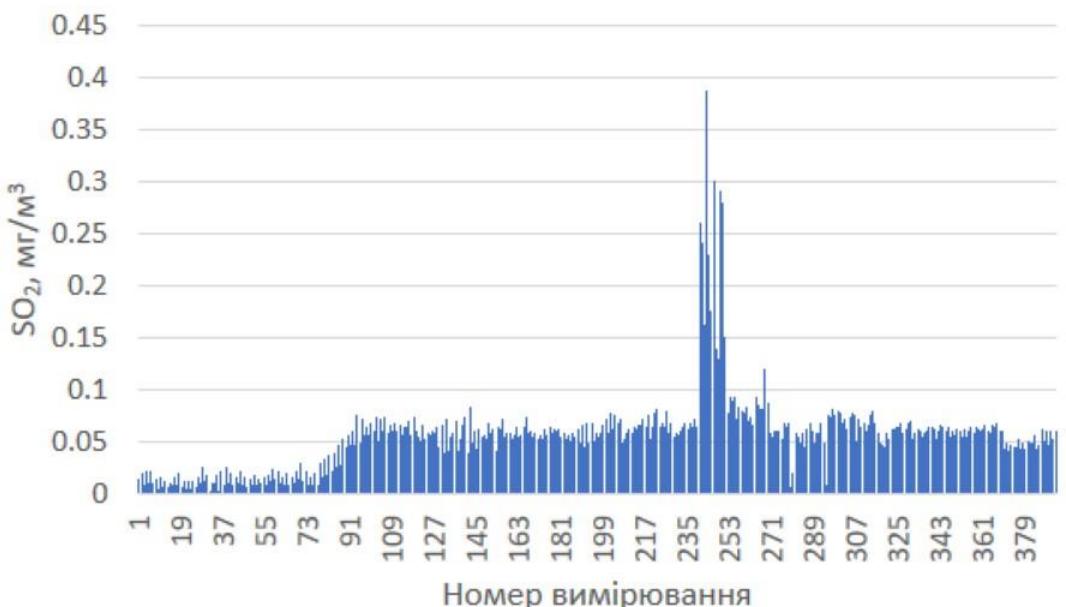
Значення прямих вимірювань концентрації діоксиду нітрогену в м. Києві (м. Чернігівська) в період з вересня 2018 р. по квітень 2019 р. включно

Розподіл концентрацій діоксиду нітрогену згідно 16-променевої рози вітрів в м. Києві (м. Чернігівська) в період з вересня 2018 р. по квітень 2019 р.:

- а) вересень 2018 р.; б) жовтень – 2018 р.; в) листопад 2018 р., г) грудень 2018 р.; д) січень 2019 р.; е) лютий 2019 р.; ж) березень 2019 р.; з) квітень 2019 р.

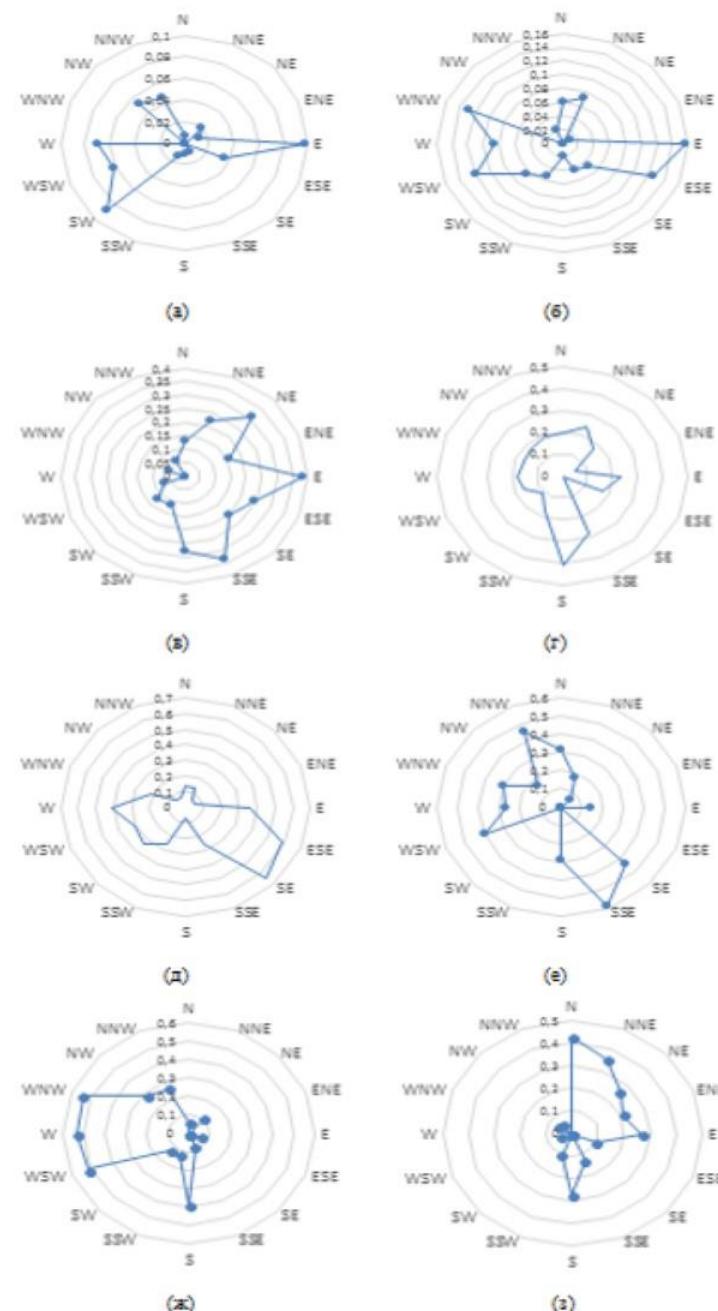

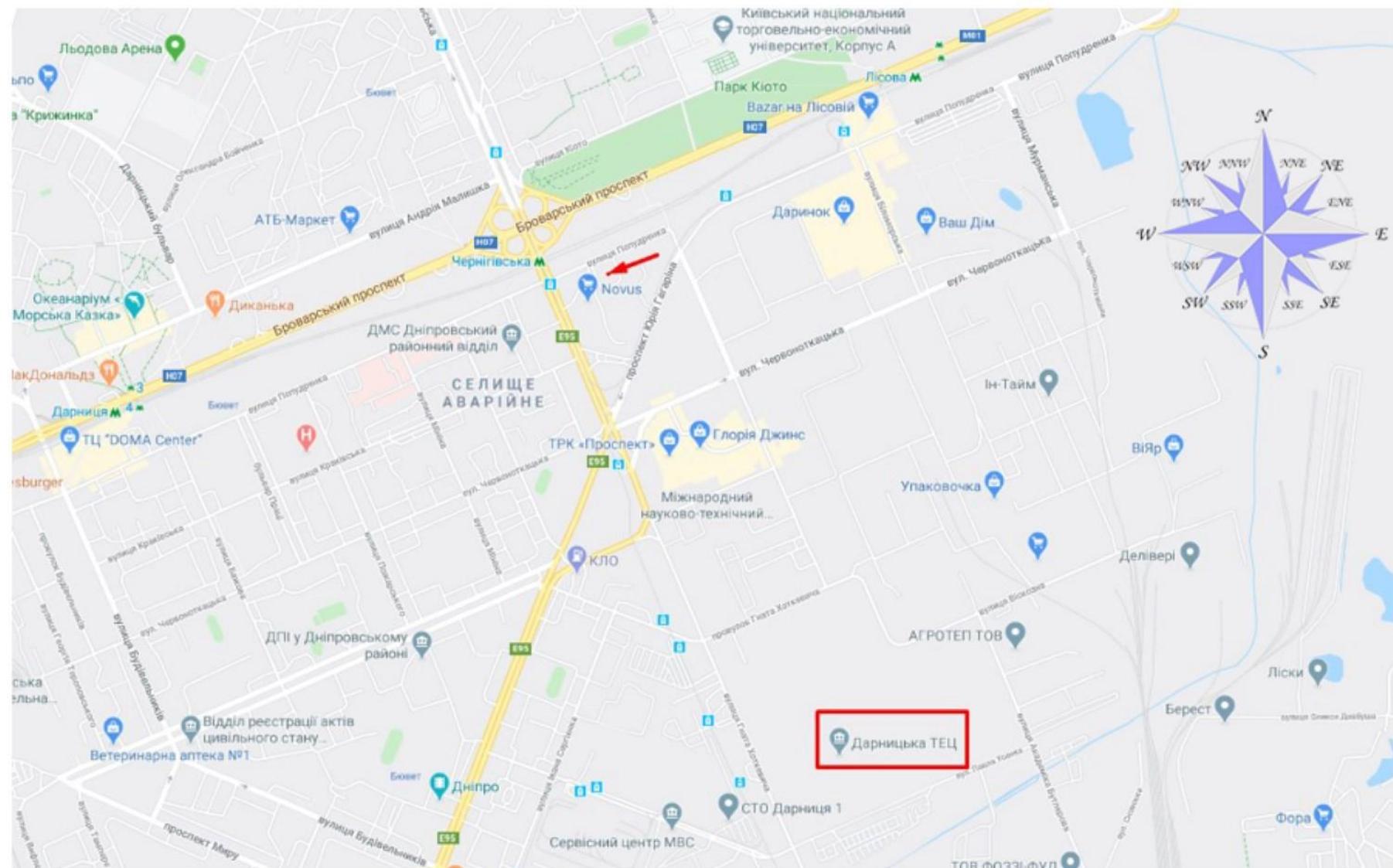
Значення прямих вимірювань концентрації діоксиду сірки в м. Києві (м. Чернігівська) в період з вересня 2018 р. по квітень 2019 р. включно

Розподіл концентрацій діоксиду сірку згідно 16-променевої рози вітрів в м. Києві (м. Чернігівська) в період з вересня 2018 р. по квітень 2019 р.:

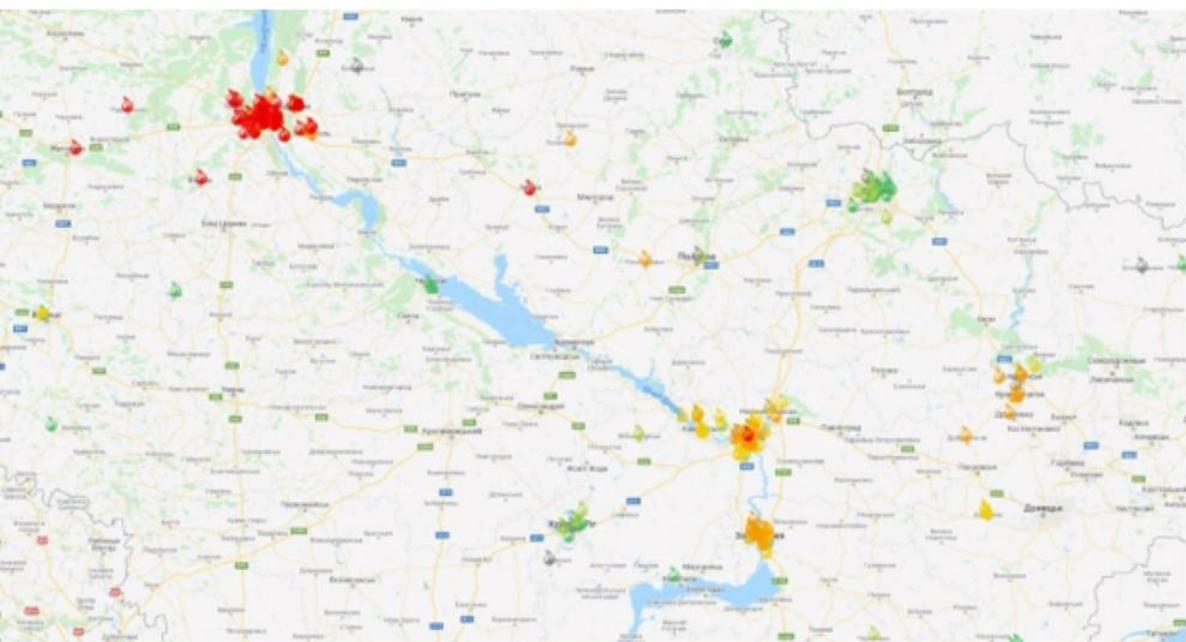
- а) вересень 2018 р.; б) жовтень – 2018 р.; в) листопад 2018 р., г) грудень 2018 р.; д) січень 2019 р.; е) лютий 2019 р.; ж) березень 2019 р.; з) квітень 2019 р.

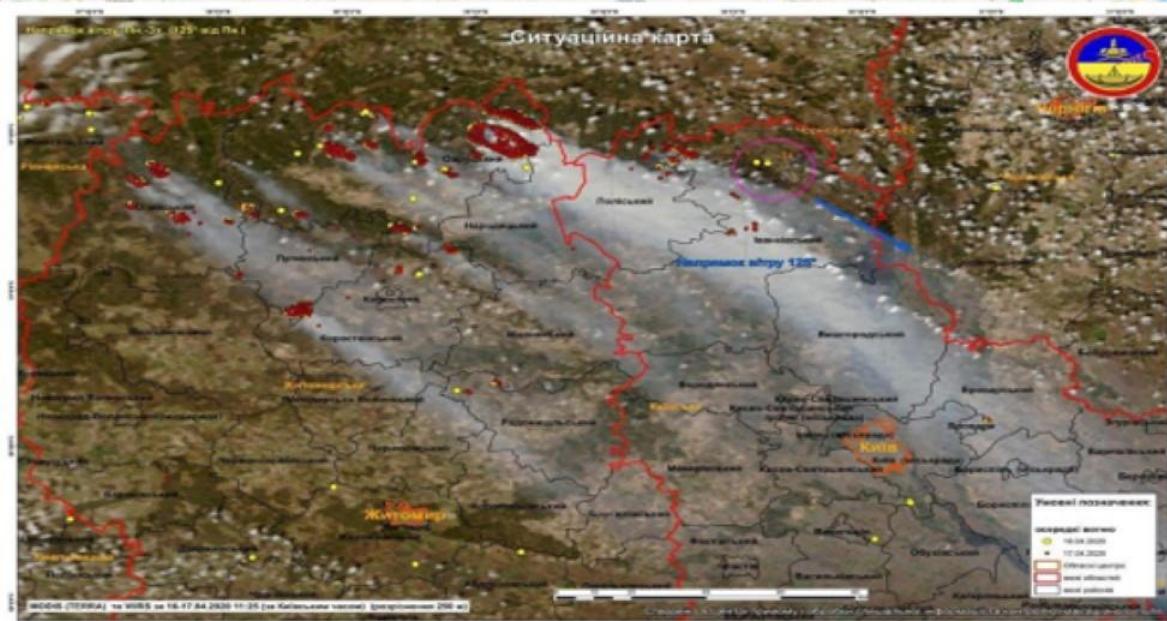
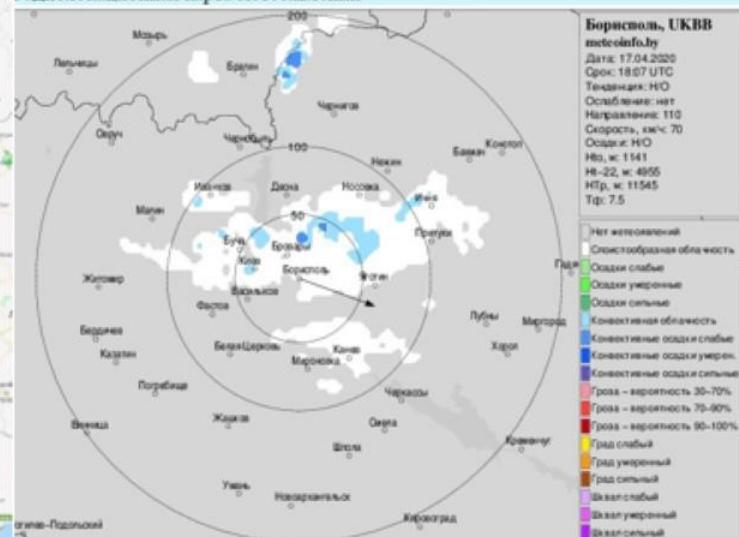

*аналіз показав наявність різних джерел забруднення у різні місяці розглянутого періоду часу. Потрібно відмітити про значне зростання концентрації діоксиду сірки в період з листопада 2018 р. по лютий 2019 р. згідно діапазону напрямів S-SE, що свідчить про функціонування об'єкту енергетики (Дарницької ТЕЦ) в зазначений період

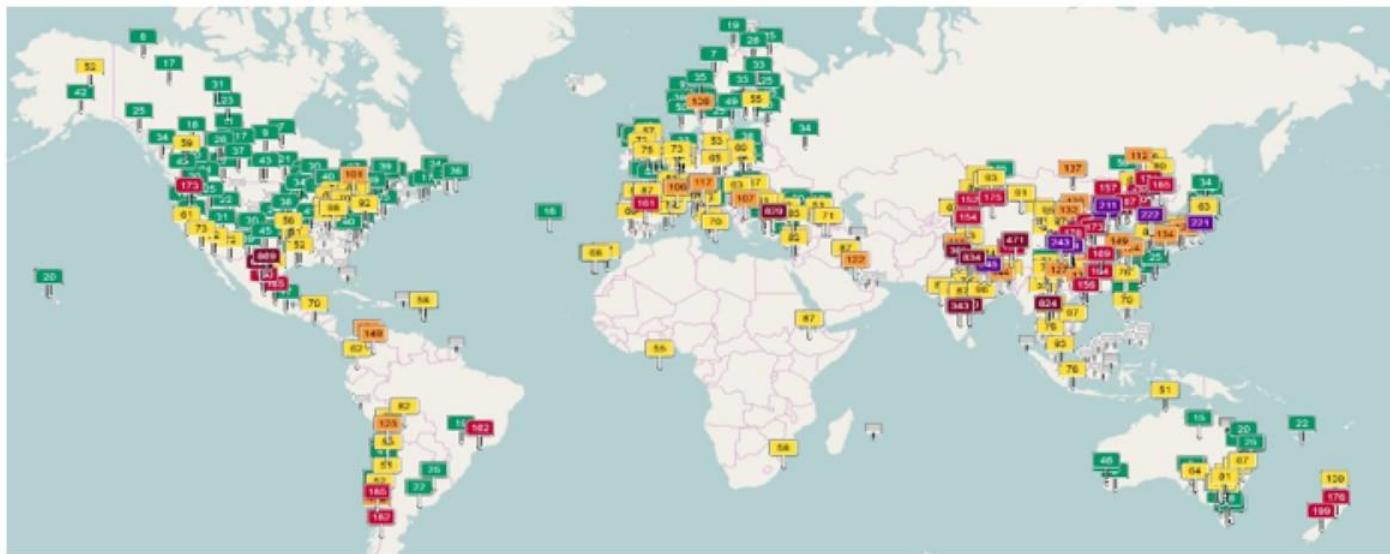
Концентрація РМ в повітрі 17.04.2020

Дані метеорадару аеоропорту
Бориспіль

Радар UKBB — ДМРЛ Бориспіль. Київ, Україна
Радіолокаціонна карта метеоявленій

**Фото локалізації джерел забруднення, отримане за допомогою космічних систем дистанційного зондування Землі
(фото Національного космічного агентства)**

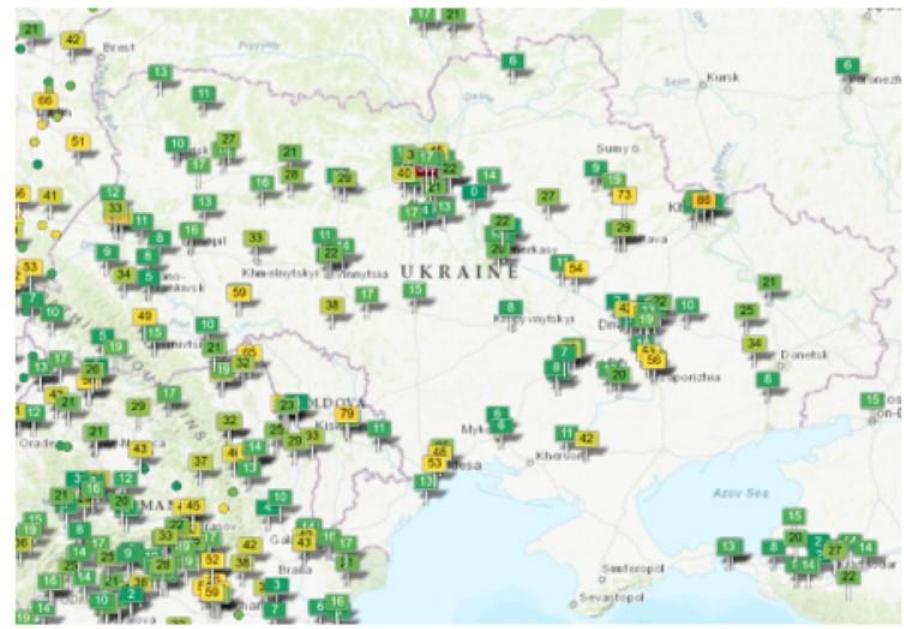

2017 - 0

AQICN

2022 - >200

WAQI

Відділ моніторингу і діагностики об'єктів енергетики
м. Київ, вул. Антоновича, 172

тел. (044)-294-67-28
e-mail: a.o.zaporozhets@nas.gov.ua

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ

---

27 вересня 2022 р.
м. Київ